

Тема броја:

**Историјске ретроспективе етнологије и
антропологије**

(ур. Мирјана Павловић)

Topic of the Issue:

**Historical Retrospectives of Ethnology and
Anthropology**

(ed. Mirjana Pavlović)

Мирјана Павловић

Етнографски институт САНУ, Београд
mirjana.pavlovic@ei.sanu.ac.rs

Ретроспективе српске етнологије

Тема прве свеске *Гласника Етнографског института САНУ* за 2018. годину нуди поглед уназад на личности, установе и теоријско-методолошке правце у српској етнологији (и антропологији). „Историјске ретроспективе етнологије и антропологије“ представљају групу научних радова који дају нове доприносе критичким интерпретацијама дисциплинарне прошлости у нас. Разматрања етноантрополошке историје су последњих година све бројнија у Србији и суседним земљама, и овај темат употпуњује овај успешан низ студија, настојећи да додатно осветли развој етнологије у 20. веку на овдашњем простору. Већина радова у овом темату настала је као резултат излагања на међународној научној конференцији „Ретроспективе и перспективе етнологије и антропологије“ (Сирогојно, 8. до 10. септембар 2017. године) којом је обележена седамдесета годишњица оснивања Етнографског института САНУ.

Темат обухвата шест радова, од којих су два иностраних, а четири домаћих аутора. Инострани аутори већином обрађују утицај српске етнологије, пре свега утицај Цвијићевог антропогеографског метода истраживања, на етнологију у Македонији и Чехословачкој. Три домаћа рада посвећена су појединим значајним личностима српске етнологије који су деловали између два светска рата па до деведесетих година прошлог века, док један анализира утицај државне политике на научну политику и етнолошку продукцију Етнографског института САНУ од његовог оснивања. Ретроспектива етнолошке мисли и анализа улоге како појединаца тако и институција у њеном развоју од зачетка до краја 20. века, дала је и нови поглед и разумевање како на развој дисциплине у целини, тако и на проширење предмета истраживања, али и на примену различитих теоријско-методолошких приступа проучавања различитих феномена. Осим тога, аутори осветљавају како шири друштвено-политички контекст, тако и различите културне и научне политике које су из њега истицале, али и утицале на рад етнолошких институција и појединаца.

Разматрајући рад Етнографског института САНУ и његових сарадника од оснивања 1947. године до данас, Мирослава Лукић Крстановић осветљава позадину институционалног деловања у науци, односно етнологији/антропологији. Анализирајући научну политику и њену примену на институционалном и индивидуалном плану у Институту применом

ретроспекције, интроспекције и екстропспекције, разматра и указује на превирања, слојевитост, контрадикторност и противречност примењених различитих научних стратегија кроз време, а као одговор на различите научне и друштвене циљеве, те нормативне и административне захтеве.

Анализирајући рад Војислава Радовановића, Младена Прелић прво разматра однос између Цвијића и Радовановића као његовог ученика у светлу односа између антропогеографије и етнологије и констатује да је то утицало на Радовановићев рад да оде у правцу интердисциплинарности и усмерења на етнологију и фолклор. Његов допринос ауторка види у бављењу разноврсним, па и ретким, етнолошким темама о традиционалном костиму, локалним култовима и обичајима (нпр. лапот), храни, оружју итд. Истичући да га интердисциплинарност и методе теренског рада (културна интимност, емпатија према саговорницима, навођење изворних исказа) „чине веома модерним“, трагање за изолованим срединама и њиховим архаичним, „аутентичним“ облицима културе задржавају га, пак, у оквирима „традиционалне“ етнологије. Његов „грех“ ауторка види у односу према питању идентитета становништва „Јужне Србије“, односно Македонаца, што је било у складу са државном политиком између два светска, рата. На крају, истиче и његов велики допринос оснивању Етнографског института САНУ, чији је био и први директор, као и покретању Гласника Етнографског института САНУ.

На основу архивског материјала, разговора са сарадницима, али и доступне литературе, у раду Милоша Рашића даје се биографија Оливере Младеновић, која се бавила народним играма – плесом, и представљала је најзначајнију личност за развој тог поља истраживања. У свом раду она се бавила феноменом, не тако честим у нашој етнологији, и то на основу метода архивских истраживања, теренског и кабинетског рада, повезујући и ситуирајући добијене информације у социокултурни контекст. Оливера Младеновић је и оснивач Националног ансамбла *Коло*, а од 1962. године до пензионисања радила је и у Етнографском институту САНУ.

У раду Катарине Митровић анализира се допринос Сребрице Кнежевић проучавањима у српској етнологији, пре свега проблемима народне медицине, исхране и етнологије света, али се осветљава и њен лик жене истраживача и професорке Етнологије света на Катедри за етнологију Филозофског факултета у Београду. У раду се посебно акцентује њен метод теренског рада, као и примена нових, пре свега, визуелних техника у настави.

Мирослав Валка и Јана Поспишилова анализирају рад Карела Хотека и Драхомире Странске, који су једни од утемељивача чехословачке етнологије, као и допринос географа Јиржиа Крала. Њихова методологија истраживања темељила се на антропогеографској методи инспирисаној Јованом Цвијићем. Основни циљ био је израда етнографског атласа. Рад на атласу је прекинут седамдесетих година прошлог века због политичких околности, а потом је обновљен у Етнолошком институту Академије наука

Чешке Републике 1989. године, али другачије концепиран, уз бројне дебате и контроверзе.

Анализа утицаја српске етнолошке мисли на формирање и развој македонске етнологије и то, како научног кадра, тако и етнолошких институција (Катедра за етнологију између два светска рата и непосредно после њега, музеји и институти) од периода између два светска рата до данас, дата је у раду Зоранча Миланова. Највећи део рада посвећен је утицају антропогеографске школе Јована Цвијића, пре свега посредством његових ученика (Војислав Радовановић). У завршном делу рада разматра се и утицај других праваца српске етнологије, а преко ње и кретања у европској и светској етнологији и антропологији, пре свега посредством старијег и млађег професорског кадра (Миленко Филиповић, Јован Ердељановић, Тихомир Ђорђевић, Петар Влаховић, Душан Бандић и други) Катедре за етнологију Филозофског факултета у Београду, на којој су различите степене образовања стицали македонски етнологи, као и преко литературе, односно радова поменутих аутора.